

Zo života gymnázií vo vybraných mestách východného Slovenska v rokoch 1944 – 1948 / From the life of grammar schools in selected towns of Eastern Slovakia between 1944 and 1948

Mária Ďurkovská

Abstrakt

Príspevok podáva obraz života šiestich vybraných gymnázií v troch mestách východného Slovenska – v Košiciach, Prešove a Levoči v rokoch 1944 – 1948. Pozornosť je venovaná problémom týchto gymnázií po skončení vojny (nielen materiálnym, ale problémom aj kvalifikácie učiteľov, ktorí zabezpečovali vyučovací proces). V práci sú poväčšine využité informácie z výročných správ, ktoré nám podávajú prehľad o počte žiakov, ich národnosti, náboženskom vyznaní atď. Súčasne si autorka všima i mimoškolské aktivity a krúžky, ktoré na školách pôsobili.

Abstract

The article gives an overview of the existence of six selected grammar schools in three towns of eastern Slovakia – Košice, Prešov, and Levoča in years 1944 – 1948. It focused on problems of these grammar schools after WWII (not only material problems, but also problems of teacher qualification). Annual reports were used to provide the information about number of students, their nationalities, religions, etc. The author also discusses out-of-school activities of these schools.

KLúčové slová: východné Slovensko, gymnáziá, vzdelávací systém, školstvo.

Key words: Eastern Slovakia, grammar schools, educational system, schools.

Úvod

Roky 1944 – 1948 sú v slovenských dejinách obdobím dramatických zmien a kategorických riešení. Školstvo muselo riešiť početné problémy od materiálno-technického zabezpečenia až po požiadavku prispôbiť školy novému zriadeniu. Kým v prvej oblasti išlo najmä o opravu vojnou poškodených budov a výstavbu nových, druhá časť bola komplikovanejšia a vyžadovala si niekoľko krokové riešenia, ktoré kládli požiadavky na všetkých účastníkov vzdelávacieho procesu: žiakov, učiteľov a riadiacich pracovníkov. V zásade išlo o tieto témy: úprava a organizácia vzdelávacieho systému, obsahová náplň výučby a národnostné školstvo.

Kontúry nového politicko-spoločenské smerovania, ktoré sa samozrejme prejavili tak vo výchove a vzdelávaní, ako aj pri organizovaní záujmovej mimoškolskej činnosti na stredných školách, celkom jasne naznačilo už nariadenie č. 5/1944 Sb. Slovenskej národnej rady (SNR) o poštátnení škôl na Slovensku, ktoré vydala SNR v čase Slovenského národného povstania (SNP). Spomenutá norma jednoznačne deklarovala, že výchova a vzdelávanie musí patriť do rúk štátu. Neskôr SNR prijala ďalšie nariadenie č. 34/1945 Sb. SNR o poštátnení školstva na Slovensku. Poštátnenie sa malo realizovať v celom štáte. Stalo sa tak na základe zákona č. 95/1948 Sb. o základnej úprave jednotného školstva (tzv. školský zákon). Snahy o poštátnenie neboli namierené iba proti samotným školám, ale proti celej školskej infraštruktúre.⁵⁰ V období od roku 1945 až do prijatia školského zákona tak v Československu existovala istá nerovnováha. Na Slovensku v zmysle nariadení SNR boli všetky školy poštátnené, zatiaľ čo v Čechách mohli existovať aj školy súkromné a cirkevné.⁵¹

Obdobné tendencie spočívajúce v získaní kontroly nad činnosťou organizácií sa nevyhli ani záujmovým združeniam. Hoci do februára 1948 takéto inštitúcie mohli existovať, predsa len ich vývoj bol výrazne obmedzený novozaloženými spolkami,

⁵⁰ Išlo najmä o nariadenia Slovenskej národnej rady č. 47/1945 Sb. SNR o poštátnení majetku pri školách a nariadenie č. 80/1945 Sb. SNR o poštátnení internátov.

⁵¹ HREHOR, Henrich. Sonda do záujmovej činnosti na stredných školách v rokoch 1918 – 1948 na príklade východného Slovenska. In: ĎURKOVSKÁ, Mária a kol. *Stredoškolské vzdelávanie na východnom Slovensku v prvej polovici 20. storočia (vybrané aspekty)*. Košice : Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, 2015, s. 143.

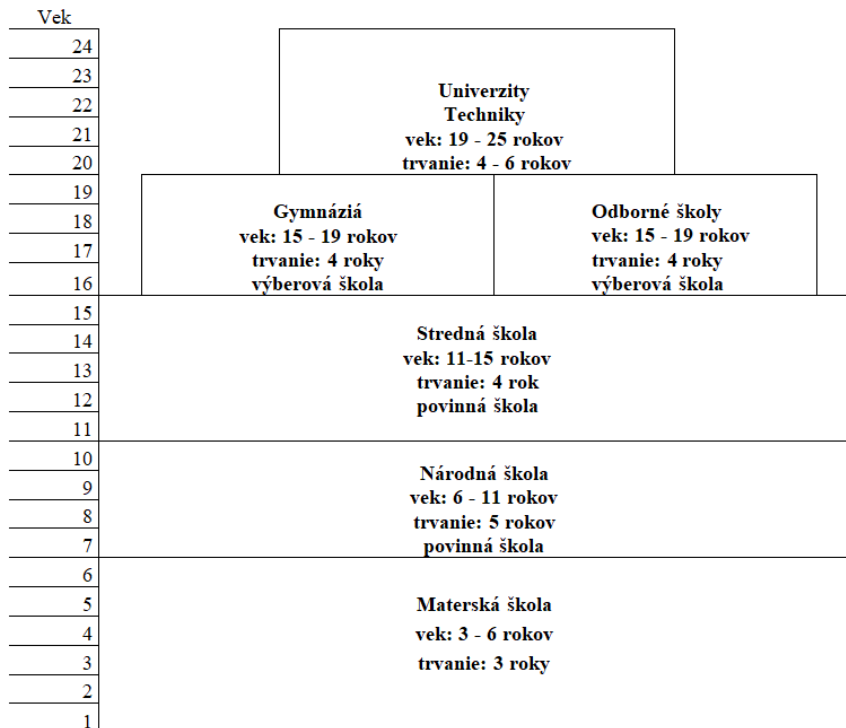
ktoré boli úplne pod patronátom komunistickej strany.⁵² Školský systém sa do roku 1948 nezmenil – tvorili ho tie isté články ako v predchádzajúcom období. V snahe zjednotiť rôzne typy strednej školy sa vytvorili rámcové učebné osnovy, ktorými sa priblížil obsah vzdelávania vo vyšších ročníkoch ľudovej školy s obsahom vzdelávania v nižších ročníkoch meštianskej školy. Rôzne návrhy na reformu školstva vyvrcholili v apríli 1948, kedy bol prijatý zákon č. 95/ 1948 Sb. z. a n. o základnej úprave jednotného školstva. Tento školský zákon, ktorý organizačne zjednotil školstvo na celom území, sa vzťahoval na všetky stupne a druhy škôl okrem škôl vysokých, vojenských a teologických na celom území Československej republiky. Zákon včlenil školy do jednotnej školskej sústavy a určil všetkým spoločný výchovný cieľ a každému osobitne vzdelávaciu úlohu. Podľa toho zákona sa mládež v celej republike mala vychovávať a vyučovať spoločne, bez rozdielu pôvodu, spoločenského postavenia a náboženského vierovyznania.⁵³

---

⁵² CIGÁNEK, Radim. Politický zápas o jednotnou státní školu 1945 – 1949. Praha : Karolinum, 2009, s. 50 – 51.

⁵³ Týmto mohli aj žiaci zo sociálne slabých vrstiev, najmä z dedinského prostredia pokračovať v štúdiu na vyššej škole.

Obrázok č. 1: Schéma organizácie školského systému podľa školského zákona z roka 1948⁵⁴

Podľa tohto zákona sa prvé štyri triedy gymnázia stali súčasťou povinnej základnej školy. Mládež sa mala vychovávať podľa veku:

- v materských školách (3 až 6 ročné deti);
- v školách I. stupňa – národných školách (1. – 5. ročník, 6 až 11 ročné deti);

⁵⁴ GABZDILOVÁ, Soňa. *Vzdelávanie na Slovensku v rokoch 1938 – 1953*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2016, s. 92.

- v školách II. stupňa – stredných školách (6. – 9. ročník, 11 až 15 ročné deti) a
- v školách III. stupňa základných odborných školách, odborných školách, vyšších odborných školách a v gymnáziách.⁵⁵

Školy I. a II. stupňa boli povinné pre všetky deti (okrem detí vyžadujúcich si osobitnú starostlivosť, pre ktoré sa zriadili osobitné školy). Okrem organizačnej prestavby sa uskutočnila výrazná obsahová prestavba. Školstvo sa začalo prikláňať k sovietskemu modelu školstva a pedagogického myslenia vôbec.

Po februári 1948, resp. po prijatí školského zákona, nastal v postavení niektorých typov škôl zásadný obrat. Zmeny sa dotkli predovšetkým gymnázií. Aby sa zjednotilo nižšie stredoškolské vzdelanie, odlúčili sa od bývalých gymnázií štyri nižšie ročníky. Postupne sa začala rozširovať aj sieť gymnázií a zmenilo sa aj sociálne zloženie ich žiactva. Gymnáziá sa z osemtriednych zmenili na štvortriedne.

Košice

Po okupácii Maďarska nemeckým vojskom, v marci 1944, vstúpil kultúrny a školský život v Košiciach do novej fázy. Oficiálne sa bojovalo proti židovskej kultúre, proti židovským spisovateľom, skladateľom i umelcom, ale vo všeobecnosti bol potlačený každý, čo i len trochu opozične znejúci čin nielen na poli kultúrnom, ale aj školskom. Od 15. októbra 1944 začala v Maďarsku diktatúra Strany šípových krížov.⁵⁶ V Košiciach sa členovia a funkcionári tejto strany zišli na porade, aby sa dohodli na ďalšom postupe pri prevzatí politickej moci v meste a okolí. Nasledujúci deň príslušníci polovojskových oddielov s názvom Oddiely hungaristickej stranicej služby obsadili hlavné podniky, úrady a inštitúcie. Takže aj keď sa školský rok

---

⁵⁵ Viac k tejto problematike: Zákon o základní úpravě jednotného školství. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*. Vydaná 10. 5. 1948, ročník 1948, čiastka 38. [cit. 2017-06-13]. Dostupné na internete: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1948/038-1948.pdf>.

⁵⁶ POTEIRA, Michal. *Kultúrny život v Košiciach v rokoch 1938-1945*. Košice : ŠVK, 1985, s. 36-37.

1944/45 začal začiatkom októbra 1944, vyučovalo sa len niekoľko dní, pretože všetky školské budovy prevzalo do používania nemecké a maďarské vojsko.⁵⁷

Koncom roku 1944 a v januári 1945 sa s približujúcim frontom začali represálie a teror ešte viac stupňovať. Dňa 19. januára 1945 oslobodili Košice vojská Červenej armády a vojská 1. československého zboru v ZSSR. Oslobodenie znamenalo pre mesto a jeho obyvateľov aj návrat do Československej republiky. Košice sa na základe Dohody o prímerí s Maďarskom stali opäť súčasťou Československa. Návrat Košíc do Československa privítala slovenská vedecká i kultúrna obec so zadosťučinením.⁵⁸ Na čele Košíc stála Správna komisia mesta Košíc, ktorá sa ujala jeho správy. Táto komisia i ruský veliteľ mesta nariadili po oslobodení Košíc urobiť súpis učiteľských síl nachádzajúcich sa v Košiciach, ako aj súpis žiactva do všetkých stredných škôl. Boli vykonané prípravné práce a príchodom Slovenskej národnej rady (SNR) a jej povereníctiev do Košíc sa mohlo dokončiť organizovanie slovenského školstva v Košiciach.⁵⁹

I. štátne gymnázium,⁶⁰ vzniklo z Československého štátneho reálneho gymnázia v Košiciach. V školskom roku 1938/39 bolo v dôsledku anexie Košíc Maďarskom zrušené. Obnovilo sa po oslobodení Košíc v školskom roku 1944/45 ako I. štátne gymnázium. Sídliło v budove bývalého Československého štátneho reálneho gymnázia na Kováčskej ulici č. 28. Počas vojny sa budova čiastočne poškodila, opravy však boli vykonané pred začatím školského roka, takže vyučovať sa začalo v budove zodpovedajúcej zdravotným kritériám. Školský rok začal 4. apríla 1945. Gymnázium malo desať tried (v treťom a štvrtom ročníku bola okrem triedy A aj trieda B). Žiaci si v rámci voliteľného jazyka vybrali francúzštinu a angličtinu, okrem

⁵⁷ V Košiciach platilo stanné právo, ktoré bolo 19. októbra 1944 rozšírené na zákaz šírenia nepriateľskej propagandy, výrobu a ukrývanie zbraní a organizovanie ilegálnych politických a partizánskych skupín. Za tieto trestné činy hrozil občanom trest smrti.

⁵⁸ Ondrej Ficeri vo svojej štúdií *Obraz Košíc v slovenskej historiografii v rokoch 1945 – 1948* konštatuje, že „podobne ako po pripojení mesta k Maďarsku v roku 1938, kedy maďarské vedecké inštitúcie s obľubou organizovali do Košíc výjazdy ako do kongresového mesta, plnili túto úlohu Košice v rokoch 1945 – 1948 pre slovenské inštitúcie“. FICERÍ, Ondrej. *Obraz Košíc v slovenskej historiografii v rokoch 1945 – 1948*. In *Historica Carpatica*, 46/2015, s. 81. Viac k tejto téme aj: FICERÍ, Ondrej. *Obraz Košíc v slovenskej historiografii v rokoch 1938 – 1945*. In *Historica Carpatica*, 45/2014, s. 73-88.

⁵⁹ *I. výročná správa II. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1944/45*. Košice, 1945, s. 7

⁶⁰ Od školského roku 1948/49 sa volalo I. gymnázium.

MEMO 2017/2

ôsmeho ročníka, v ktorom sa vyučovala francúzština a nemčina.⁶¹ Na konci školského roka 1944/45 študovalo na gymnáziu spolu 397 študentov, z nich bolo 274 chlapcov a 123 dievčat.⁶²

Tabuľka č. 1

Vybrané štatistické ukazovatele žiakov I. štátneho gymnázia v Košiciach v školskom roku 1944/45⁶³

Počet žiakov	Trieda										
	I.	IIa	IIb	IIIa	IIIb	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Spolu
začiatkom šk. r. 1944/45	33	46	49	39	47	36	49	32	26	35	472
na konci šk. r. 1944/45	32	43	48	39	44	36	45	36	29	45	397
Bydlisko											
v mieste u rodičov	17	34	40	5	41	20	28	19	15	26	245
v mieste u zod. dozorcov	12	8	5	17	3	13	15	16	10	19	118
dochádzajú	3	1	3	17	-	3	2	1	4	-	34
Materinská reč											
slovenská	31	29	26	38	24	29	30	23	20	28	278
česká	-	-	-	1	-	-	-	2	-	-	3
ruská	-	1	-	-	-	-	-	1	-	1	3
maďarská	1	13	22	-	20	7	15	10	8	16	112
nemecká	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Náboženstvo											
rímskokatolícke	19	31	31	30	37	22	37	21	19	31	278
gréckokatolícke	4	5	7	6	2	3	3	4	1	4	39
evanj. aug. vyznania	6	6	4	2	2	7	3	8	6	3	47
evanj. ref. vyznania	3	-	4	-	3	4	2	1	-	2	19
pravoslávne	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
československé	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
židovské	-	-	2	-	-	-	-	1	3	1	7
bez vyznania	-	-	-	1	-	-	-	-	-	4	5

⁶¹ XX. (I.) výročná správa I. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1944/45. Košice, 1945, s. 6.

⁶² XX. (I.) výročná správa I. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1944/45. Košice, 1945, s. 12-13.

⁶³ XX. (I.) výročná správa I. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1944/45. Košice, 1945, s. 12-15.

Neodmysliteľnou súčasťou študentskej činnosti nielen na gymnáziách, ale na stredných školách všeobecne, boli najrôznejšie organizácie, spolky a krúžky. Vznikali som súhlasom a s podporou profesorov, pod vedením a kontrolou ktorých viac či menej aktívne pracovali. Veľkej obľube sa tešili tzv. samovzdelávacie krúžky, ktoré často niesli meno poprednej politickej či umeleckej osobnosti. Samovzdelávacie krúžky, ako už ich názov napovedá, patrili medzi základné piliere samosprávnej školskej záujmovej činnosti a súčasne tak ich možno považovať za najviac nezávislé na štátnej moci. Samovzdelávacie krúžky pokračovali vo svojej činnosti aj po roku 1945. Nedochádzalo ani k výrazným zmenám v ich činnosti. Zameriavali sa, tak ako dovtedy, na prezentáciu vlastných umeleckých diel a ich následného hodnotenia. Na stretnutiach sa venovali i literárno-estetickému rozboru viac či menej známych diel domácich a svetových autorov. V rámci krúžku boli prezentované nielen literárne, ale aj divadelné, hudobné a výtvarné diela. Členovia krúžkov okrem vlastných sólových alebo zborových vystúpení sa podieľali aj na organizovaní podujatí. Organizácia školských podujatí bola jedným z hlavných príjmov vzdelávacích krúžkov.⁶⁴ Pri I. štátnom gymnázium pôsobil samovzdelávací krúžok M. R. Štefánika.

V školskom roku 1946/47 existovali v druhom, piatom a siedmom ročníku aj triedy B, takže na škole bolo spolu 14 tried a o rok neskôr sa tak stalo aj v ôsmom ročníku.⁶⁵ V lete roku 1947 sa gymnázium zrenovovalo (vymaľovanie tried, chodieb, úradných miestností, opravy vodovodu a plynového vedenia, oprava strechy a odkvapových rúr) za celkovú sumu asi 300 000 Kčs. Výnos Povereníctva školstva a osvetu (ďalej PŠO) č. 148.076/47-A-III/3 z decembra 1947 povolil mimoriadnu dotáciu vo výške 960 000 Kčs na doplnenie vnútorného zariadenia, zbierok a knižníc.⁶⁶ Rozhodnutím PŠO zo dňa 17. augusta 1948 č. 139.489/48-III/3 boli zo

---

⁶⁴ HREHOR, Henrich. Sonda do záujmovej činnosti na stredných školách v rokoch 1918 – 1948 na príklade východného Slovenska. In: ĎURKOVSKÁ, Mária a kol. *Stredoškolské vzdelávanie na východnom Slovensku v prvej polovici 20. storočia (vybrané aspekty)*. Košice : Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, 2015, s. 145.

⁶⁵ XXII. (III.) výročná správa I. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1946/47. Košice, 1947, s. 7; XXIII. (IV.) výročná správa I. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1947/48. Košice, 1948, s. 11.

⁶⁶ XXIII. (IV.) výročná správa I. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1947/48. Košice, 1948, s. 11.

Štátnej učiteľskej akadémie v Košiciach na gymnázium preložený žiaci V. a VI. triedy a z II. štátneho gymnázia triedy V. C a VI. C.⁶⁷

Prvým riaditeľom a fakticky budovateľom tohto gymnázia od základov sa stal známy slovenský fyzik Juraj Dubinský. Gymnázium fungovalo v meste a v lokalite s dlhodobou školskou tradíciou, a tak bolo aj uprednostňované v očiach verejnosti pre kvalitný profesorský zbor a dobre vybavené kabinety učebných pomôcok. O tom svedčí i počet žiakov, ktorý sa v školskom roku 1946/47 pohyboval v prvom a druhom ročníku okolo 50 žiakov v jednej triede a v treťom až ôsmom ročníku medzi 30 až 40 žiakov v triede. Takýto vysoký počet žiakov v niektorých triedach sa stal problémom i pri vyučovaní telesnej výchovy. Telesná výchova sa vyučovala buď v telocvični, alebo za priaznivého počasia, na jar a jeseň, na školskom dvore, pokiaľ to jeho malé rozmery dovoľovali. Keďže sa dvor v rokoch vojny neudržiaval, cvičenie na ňom sa obmedzilo iba na pár športových disciplín, napr. beh alebo vrh guľou.⁶⁸ Celkový počet žiakov na gymnázium bol na konci školského roka 1946/47 až 535.⁶⁹

Podľa zákona č. 95/1948 Zb. sa gymnázium postupne prebudovalo na štvorročné. V školskom roku 1948/49 študovalo na gymnázium 326 žiakov v 10 triedach.⁷⁰ Rovnaký počet tried bol aj v roku 1949/50, akurát počet žiakov bol o niečo nižší, 293, z toho 257 žiakov a 36 žiačok. Na gymnázium sa mohli študenti prihlásiť i do viacerých záujmových krúžkov, napríklad do matematického, deskriptívneho, chemického, prírodopisného, výtvarného, ľudovej tvorby alebo telovýchovného.⁷¹

⁶⁷ Podľa uvedeného výnosu malo mať I. štátne gymnázium tieto triedy: IV.A, B; V.A, B, C; VI.A, B, C; VII.A, B a VIII. A. Keďže však V. C z II. štátneho gymnázia ako aj V. trieda z Učiteľskej akadémie mali malý počet žiakov (12 a 3), boli títo žiaci rozdelení do tried V. ročníka. Konečný počet tried po prevedení reorganizácie bol takýto: IV.A, B; V.A, B; VI.A, B, C; VII.A, B a VIII. A, spolu teda 10 tried. XXIV. (V.) *výročná správa I. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1948/49*. Košice, 1949, s. 8-11.

⁶⁸ XXI. (II.) *výročná správa I. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1945/46*. Košice, 1946, s. 12-13.

⁶⁹ XXII. (III.) *výročná správa I. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1946/47*. Košice, 1947, s. 30-33.

⁷⁰ XXIV. (V.) *výročná správa I. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1948/49*. Košice, 1949, s. 36-37.

⁷¹ XXV. (VI.) *výročná správa I. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1949/50*. Košice, 1950, s. 36-37.

Koniec tejto školy a ďalšiu reformu premietol školský zákon 31/1953 Zb., ktorý zaviedol v Československu nový typ škôl, tzv. jedenásťročných stredných škôl.⁷²

II. štátne gymnázium vzniklo nanovo v budove dovtedajšieho Uhorského kráľovského štátneho gymnázia s vyučovacou rečou slovenskou na Poštovej ulici pričinením Povereníctva SNR pre školstvo a osvetu.⁷³ Vyučovanie v školskom roku 1944/45 sa začalo až po oslobodení Košíc 4. apríla 1945. Vedením ústavu bol poverený Samuel Pečenovský, profesor telocviku bývalého Uhorského kráľovského štátneho gymnázia s vyučovacou rečou slovenskou. Vo všetkých triedach sa začal učiť ruský, namiesto povinného nemeckého jazyka. V piatom ročníku bola zavedená angličtina ako druhý cudzí jazyk. V šiestej až ôsmej triede zostala ako druhý cudzí jazyk maďarčina pre žiakov bývalého Uhorského kráľovského štátneho gymnázia s vyučovacou rečou slovenskou a pre žiakov z maďarských škôl v Košiciach. Školský rok sa rozdelil na dve klasifikačné obdobia, z ktorých prvé končilo 15. mája 1945. Dňa 16. mája 1945 začalo druhé obdobie trvajúce do 28. júna 1945. Pre nedostatok úradných tlačív neboli vydané polročné ani koncoročné vysvedčenia.⁷⁴

V tomto školskom roku študovalo na škole 470 žiakov. Žiaci bývali zväčša u rodičov (60,42%), niektorí na internátoch (24%) a len nepatrná čiastka v súkromných bytoch. V štátnom internáte na Štefánikovej ulici bolo ubytovaných 19 žiakov.⁷⁵ Každý deň do školy dochádzalo 15,53 % žiakov. Na gymnázium študovali žiaci rôzneho vierovyznania. Najviac početní však boli študenti rímskokatolíckej konfesie 73,4%, nasledovali žiaci gréckokatolíckeho vierovyznania 10,85% a evanjelici augsburského vyznania 8,72%.

⁷² Štátny archív v Košiciach (ďalej ŠA KE), fond: Stredné školy (gymnázia) v Košiciach 1881 – 1953. Inventár. Doplnok. Košice, 1998. I. štátne gymnázium; XXV. (VI.) výročná správa I. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1949/50. Košice, 1950, s. 36-37.

⁷³ Gymnázium bolo umiestnené v budove bývalej Československej štátnej reálky. Budova bola sídlom reálky až do roku 1938. Po Mníchovskom diktáte a po Viedenskej arbitráži 2. novembra 1938, kedy Košice pripadli Maďarsku, reálku presídlili do Bardejova a v budove bolo zriadené Uhorské kráľovské štátne gymnázium s vyučovacou rečou slovenskou.

⁷⁴ I. výročná správa II. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1944/45. Košice, 1945, s. 7-8.

⁷⁵ I. výročná správa II. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1944/45. Košice, 1945, s. 13-14.

Tabuľka č. 2

Vybrané štatistické ukazovatele žiakov II. štátneho gymnázia v Košiciach v školskom roku 1944/45⁷⁶

Počet žiakov	Trieda											
	I.	IIa	IIb	IIIa	IIIb	IVa	IVb	V.	VI.	VII.	VIII.	Spolu
začiatkom šk. r. 1944/45	35	42	45	45	44	50	50	52	32	41	34	470
na konci šk. r. 1944/45	34	43	44	42	44	53	50	53	32	40	35	470
Bydlisko												
v mieste u rodičov	21	24	21	34	34	35	26	33	27	18	11	284
v mieste u zod. dozorcov	6	12	15	6	6	14	17	10	4	9	17	113
dochádzajú	7	7	8	2	4	4	7	10	1	16	7	73
Materská reč												
slovenská	33	37	31	38	30	38	33	39	27	24	33	363
česká	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
iná	1	6	13	4	14	15	17	14	5	16	2	107
Náboženstvo												
rímskokatolícke	20	29	37	33	31	42	39	36	18	32	29	345
gréckokatolícke	6	7	3	2	10	3	6	5	2	3	4	51
evanj. aug. vyznania	4	7	3	4	2	4	4	7	4	-	2	41
evanj. ref. vyznania	4	-	1	2	1	4	2	2	6	1	-	23
pravoslávne	-	-	-	-	-	-	-	1	2	4	-	7
židovské	-	-	-	1	-	-	-	2	-	-	-	3
bez vyznania	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Z krúžkov, ktoré na tomto gymnázii existovali, si pozornosť zasluhuje samovzdelávací krúžok P. O. Hviezdoslava, ktorý bol založený v roku 1938/39 pri Slovenskom gymnázii v Košiciach.⁷⁷ V školskom roku 1944/45 na neho čakala ťažká úloha, pretože členovia krúžku museli „dokázať tým svojim členom z maďarských škôl, čo za šesť rokov okupácie boli zlákaní vonkajším leskom maďarského aristokratického režimu, že slovenská literatúra je jednou z najstarších a najbohatších

⁷⁶ I. výročná správa II. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1944/45. Košice, 1945, s. 16-19.

⁷⁷ Už v školskom roku 1939/40 začali žiaci gymnázia vydávať prvý, v slovenskom duchu písaný, časopis Iskra, ktorý však maďarské školské úrady po dvoch rokoch zakázali. Podľa výročnej správy II. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1944/45 „inicátorom a hlavným hýbateľom týchto snáh bol profesor Dr. E. Böhm, ktorý už roku 1941 bol z ústavu pre svoje presvedčenie odstránený. Od toho času Hviezdoslav morálnej pomoci od profesorského sboru nemohol čakať.“ Práca v krúžku bola okrem nepravosti maďarských profesorov brzdená aj nedostatkom slovenských kníh a učebníc. Zo žiackej knižnice bývalej československej reálky v Košiciach vyradila maďarská cenzúra skoro všetky slovenské knihy a k tomu málu, čo ešte ostalo, mali študenti veľmi ťažký prístup.

*svetových literatúr a ukázať im, že vlastná slovenská matka je milšia ako macocha.*⁷⁸ V tomto duchu začal samovzdelávaci krúžok pod vedením profesora Jozefa Výrostku v oslobodenej republike svoju činnosť. Pri krúžku boli zriadené tieto odbory: divadelný, športový a hudobný.

V školskom roku 1945/46 na škole študovalo už 558 žiakov v 15 triedach⁷⁹, v školskom roku 1946/47 to bolo už 677 žiakov. Výučba sa realizovala spočiatku podľa osnov tradičného osemročného gymnázia, kým to zákon č. 95/1948 nezmenil. To malo dopad aj na umiestnenie školy, ktorá sa v školskom roku 1948/49 presťahovala do objektu Štátneho dievčenského gymnázia na Šrobárovej ulici.⁸⁰ V tomto školskom roku mala škola päť ročníkov a trinásť tried, spolu 464 študentov. Rímskokatolícka náboženská výchova sa vyučovala v každom jednom ročníku a triede. Gréckokatolícke náboženstvo sa vyučovalo v piatich triedach a dochádzali na neho žiaci a žiačky všetkých miestnych gymnázií a učiteľskej akadémie.⁸¹ Ako nepovinné predmety sa na škole zaviedli telocvičné hry a zborový spev. Podľa nových učebných osnov boli v školskom roku 1949/50 zavedené aj iné záujmové krúžky – chemický, latinský, dejepisný, filozofický, spevácky, telovýchovný.⁸²

Zánik gymnázia je podobne, ako pri iných školách gymnaziálneho typu poznamenaný vytváraním jedenásťročných stredných škôl v roku 1953.

Štátne dievčenské gymnázium

Po obsadení Košíc v roku 1938 vzniklo z bývalého Štátneho československého dievčenského reálneho gymnázia v Košiciach Maďarské kráľovské štátne dievčenské gymnázium a jeho pokračovaním bolo Štátne dievčenské gymnázium v Košiciach, ktoré obnovilo dňom 1. septembra 1945 Povereníctvo školstva a osvetu v Bratislave

⁷⁸ I. výročná správa II. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1944/45. Košice, 1946, s. 9-10.

⁷⁹ II. výročná správa II. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1945/46. Košice, 1946, s. 28-29.

⁸⁰ Štátny archív Košice, fond: Stredné školy (gymnázia) v Košiciach 1881 – 1953. Inventár. Doplnok. Košice, 1998. II. štátne gymnázium.

⁸¹ Gréckokatolícka náboženská výchova sa od 9. mája 1950 prestala vyučovať. Žiaci iných vierovyznaní chodili na hodiny náboženskej výchovy do patričných tried zriadených pri miestnych gymnáziách. V. výročná správa II. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1948/49. Košice, 1949, s. 9-10.

⁸² V. výročná správa II. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1948/49. Košice, 1949, s. 9-10; VI. výročná správa II. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1949/50. Košice, 1950, s. 7-8.

výnosom z 18. VIII. 1945, číslo 84.232/45 – A/III/3. Pridelilo mu budovu býv. Štátneho československého dievčenského reálneho gymnázia na Šrobárovej ul. č. 46 so všetkým jeho zariadením a učebnými pomôckami. V budove sa nachádzal dievčenský internát, ktorý svoju činnosť obnovil od školského roku 1947/48 a úradne sa nazýval II. štátny stredoškolský dievčenský internát v Košiciach.

Vedením obnoveného gymnázia poverilo Povereníctvo školstva a osvetu profesora Štátneho gymnázia v Žiline Jozefa Baranika výnosom zo 4. septembra 1945, číslo 85.514/45—III/1. Menovaný prevzal správu ústavu 18. septembra 1945.⁸³

Budova ústavu bola vojnovými udalosťami veľmi poškodená. Do konca septembra sa opravila a očistila časť budovy a tak sa od 1. októbra mohlo začať vyučovať. Pre nedostatok miestností a vnútorného zariadenia sa otvorila od 1. októbra iba I. – VI. trieda s pobočkami pri prvej a druhej triede a od 1. februára 1946 aj VII. trieda, ktorá vznikla, preradením žiakov VII. triedy miestneho I. štátneho gymnázia na tunajší ústav. Na škole sa vyučovalo podľa platných učebných osnov pre dievčenské gymnázia. Vo vyšších triedach sa vyučoval jazyk francúzsky ako druhý živý jazyk a okrem toho v VI. triede popri jazyku francúzskom bolo oddelenie pre jazyk anglický. Rímskokatolícka náboženská výchova sa vyučovala v každej triede a žiačky iných vierovyznaní chodili na náboženskú výchovu do patričných oddelení, spoločných pre všetkých žiakov miestnych stredných škôl.⁸⁴

V školskom roku 1945/46 sa otvorilo 9 tried, I. A, B, II. A, B a triedy III. – VII. ročníka. Vo vyšších ročníkoch bol malý počet dievčat (10 – 20) a v nižších ročníkoch niečo vyše 30 žiakov v triede. Väčšina dievčat pochádzala z Košíc alebo z blízkeho, či vzdialenejšieho okolia.

---

⁸³ Prvá (LIII.) výročná správa Štátneho dievčenského gymnázia v Košiciach za školský rok 1945/46, s. 5.

⁸⁴ Prvá (LIII.) výročná správa Štátneho dievčenského gymnázia v Košiciach za školský rok 1945/46, s. 11.

Tabuľka č. 3

Vybrané štatistické ukazovatele Štátneho dievčenského gymnázia v Košiciach v školskom roku 1945/46⁸⁵

Počet žiakov	Trieda									
	Ia	Ib	IIa	IIb	III.	IV.	V.	VI.	VII.	Spolu
začiatkom šk. r. 1945/46	42	39	32	32	42	39	29	28	-	283
na konci šk. r. 1945/46	42	38	30	29	43	43	30	32	11*	298
Bydlisko										
v mieste u rodičov	24	30	18	16	26	34	26	20	7	201
v mieste u zod. dozorcov	8	2	7	6	10	5	2	5	4	49
dochádzajú	10	6	5	7	7	4	2	7	-	48
Materinská reč										
slovenská	41	33	28	28	34	40	25	21	10	260
česká	-	1	1	-	-	-	-	1	1	4
ruská	-	1	-	-	1	-	-	1	-	3
bulharská	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
maďarská	-	3	1	1	8	3	5	9	-	30
Náboženstvo										
rímskokatolícke	27	30	23	15	26	31	18	26	7	203
gréckokatolícke	3	1	2	3	5	5	6	1	-	26
pravoslávne	1	1	-	-	-	-	-	1	-	3
evanj. aug. vyznania	4	1	2	6	7	4	4	2	1	31
evanj. ref. vyznania	5	2	3	5	2	1	1	1	-	20
židovské	2	2	-	-	3	2	1	1	2	13
československé	-	1	-	-	-	-	-	-	1	2

* Žiačky boli priradené z I. štátneho gymnázia v Košiciach

V školskom roku 1946/47 mal profesorský zbor 18 členov, z toho 13 štátnych profesorov. Ostatní boli odborní učitelia alebo suplujúci profesori. Výpomocne vyučovali aj štátni profesori iných gymnázií alebo učitelia štátnych meštianskych škôl v Košiciach.⁸⁶

V roku 1948 vstúpil do platnosti školský zákon č. 95/48 o jednotnej škole, podľa ktorého sa vytvorili z dovtedajších 8-ročných gymnázií školy III. stupňa, ktoré

⁸⁵ Prvá (LIII.) výročná správa Štátneho dievčenského gymnázia v Košiciach za školský rok 1945/46, s. 23-25.

⁸⁶ LVI. Výročná správa Dievčenského gymnázia v Košiciach za školský rok 1948/49. Košice, 1949, s. 9-11.

tvorili žiaci vyšších ročníkov pôvodných škôl, teda V. – VIII. ročníka. Štátne dievčenské gymnázium na Šrobárovej ulici takto prestalo existovať vo svojej doterajšej podobe a nová škola umiestnená v jeho budove sa od 1. 9. 1948 stala koedukačnou. Dostala nový úradný názov II. štátne gymnázium v Košiciach. Za riaditeľa bol menovaný profesor Jozef Baraník, predtým riaditeľ štátneho dievčenského gymnázia.⁸⁷

Novozriadené, teda II. štátne gymnázium v Košiciach na Šrobárovej ulici tvorili žiaci dvoch škôl. V budove na Šrobárovej ulici ostali žiačky V., VI. a VII. B triedy bývalého štátneho dievčenského gymnázia. K nim, na novozriadené gymnázium, sa presunuli žiaci vyšších ročníkov II. štátneho gymnázia v Košiciach na Poštovej ulici. Žiačky ostávajúcích tried (IV. A, B; V. – VIII. A) Štátneho dievčenského gymnázia v Košiciach na Šrobárovej ulici sa presťahovali do budovy Angelína, kde sídlila učiteľská akadémia.⁸⁸ Týmto triedam ostali pôvodné učebné osnovy aj názov dievčenské gymnázium. Spolu s učiteľskou akadémiou patrili pod jedno riaditeľstvo.⁸⁹

Prešov

Začiatky vyučovania v povojnových rokoch boli v Prešove, podobne ako v iných mestách, veľmi zložité. Po bombardovaní mesta 20. 12. 1944 oslobodili Prešov 19. 1. 1945 vojská 4. ukrajinského frontu a 1. čs. armádneho zboru. Vojnové roky negatívne poznačili kvalitu vyučovania, materiálne podmienky i samotné školské budovy, ktoré boli často využívané pre potreby nemeckých vojsk a pri bombardovaní mesta mnohé z nich aj značne poškodené.

---

⁸⁷ LVI. Výročná správa Dievčenského gymnázia v Košiciach za školský rok 1948/49. Košice, 1949, s. 10-11. *Memoriae 1992 – Gymnázium Košice, Šrobárova 46. Storočnica školy.* Košice, 1992.

⁸⁸ Vývoj učiteľského vzdelávania po roku 1945 nadväzoval na mnohé progresívne prvky jeho predchádzajúceho vývoja. Prvým vládnym dokumentom ktorý upravoval otázky školstva bol Košický vládný program. Na zjazde učiteľov v júli 1945 v Prahe bola vyslovená požiadavka školskej reformy v zmysle jednotnej školy a požiadavka vysokoškolského vzdelávania učiteľov. V októbri 1945 vydal prezident republiky dekrét podľa ktorého sa mali na všetkých univerzitách zriadiť pedagogické fakulty a od roku 1947/48 boli všetky učiteľské akadémie zmenené na gymnáziá.

⁸⁹ *Memoriae 1992 – Gymnázium Košice, Šrobárova 46. Storočnica školy.* Košice, 1992, s. 23-25.

Už 25. 1. 1945 začal svoju činnosť Národný výbor, ktorý nariadil 8. februára 1945 znovu obnoviť vyučovanie na všetkých ľudových školách. Zo školských budov boli odstránené znaky pripomínajúce fašistickú minulosť.

Čo sa týka školstva, prioritnou úlohou bola po prechode frontu v prvých povojnových rokoch likvidácia vojnových škôd. Problémy v školstve sa však netýkali len obnovy a výstavby budov, ale aj personálnych otázok, konkrétne nedostatku kvalifikovaných učiteľov. Nielen v Prešove, ale aj v mnohých jeho okresoch bol po roku 1945 nedostatok učiteľov a ani ich kvalifikačná štruktúra nebola vyhovujúca. Poverenie SNR pre školstvo a osvetu zorganizovalo pre viac ako 80 učiteľov z východného Slovenska v čase prázdnin od 9. júla 1945 kurz ruského jazyka pre profesorov a učiteľov, ktorý trval päť týždňov.

I. štátne gymnázium

Bolo vytvorené v roku 1944 zo Štátneho slovenského reálneho gymnázia v Prešove.⁹⁰ Školský rok 1944/45 sa na tomto gymnáziu začal pre vojnové pomery veľmi oneskorene. Budova školy bola od leta 1944 až do oslobodenia mesta Červenou armádou 19. januára 1945 obsadená nemeckým vojskom. Veľká časť inventára školy a všetky dôležité spisy boli v jeseni 1944 odvezené do Liptovského Mikuláša a Ružomberka. Budova za vojny značne utrpela. Po jej čiastočnej oprave a predbežnom upravení bol 19. februára 1945 dodatočný zápis žiakov a 26. februára sa začalo vyučovať. V dňoch 26. a 27. februára boli aj dodatočné prijímacie a opravné skúšky. Keďže žiakov stále pribúdalo, tak sa gymnázium, v ktorom bolo sústredené žiactvo bývalého Štátneho slovenského gymnázia, Evanjelického kolegiálneho gymnázia a Rehoľného gymnázia ústavu Sancta Maria v Prešove, na pokyn Poverenia SNR pre školstvo a osvetu v Košiciach rozdelilo 25. apríla 1945 na I. a II. štátne gymnázium v Prešove.

---

⁹⁰ Štátne slovenské reálne gymnázium v Prešove vzniklo v roku 1938 zo Šafárikovho československého štátneho reálneho gymnázia. Viac o začiatkoch Šafárikovho gymnázia píše: HREHOR, Henrich. Šafárikovo československé štátne reálne gymnázium v Prešove v rokoch 1919 – 1939. In *Človek a spoločnosť. Internetový časopis pre pôvodné teoretické a výskumné štúdie z oblasti spoločenských vied*. 2013, roč. 16, č. 3, s. 38-51.

Dostupné z: <http://www.clovekaspolocnost.sk/sk/rocnik-16-rok-2013/3/>

studie-a-clanky/safarikovoceskoslovenske-statne-realne-gymnazium-v-presove-v-rokoch-1919-1939/

MEMO 2017/2

V tabuľkách 4 a 5 sa nachádza porovnanie počtu žiakov na škole v školskom roku 1941/42 a po rozdelení v roku 1944/45.

Tabuľka č. 4

Počet žiakov I. štátneho gymnázia v Prešove v školskom roku 1941/42⁹¹

Počet žiakov na konci šk. roka	Trieda																	
	Ia	Ib	IIa	IIb	IIIa	IIIb	IVa	IVb	IVc	Va	Vb	VIa	VIb	VIIa	VIIb	VIIIa	VIIIb	Spoľu
1941/1942	47	52	49	48	45	43	46	42	37	34	47	36	38	40	43	20	29	697

Tabuľka č. 5

Počet žiakov I. štátneho gymnázia v Prešove v školskom roku 1944/45⁹²

Počet žiakov na konci šk. roka	Trieda													Spolu
	I.	IIa	IIb	IIIa	IIIb	IVa	IVb	V.	VI.	VIIa	VIIb	VIII		
1944/45	54	40	41	46	47	41	40	35	21	19	7	26	437	

Aj po rozdelení bol počet žiakov I. štátneho gymnázia stále veľký a preto po vzájomnej dohode bolo v školskom roku 1945/1946 jeho 38 žiakov preradených na II. štátne gymnázium v Prešove.

Do 24. apríla 1945 bolo na škole 18 tried, od 25. apríla 12 tried. Z profesorského zboru odišlo na II. štátne gymnázium 10 učiteľov, takže na konci školského roka 1944/45 pôsobilo na gymnáziu 20 profesorov. Učebný plán sa v zmysle obežníka Povereníctva SNR pre školstvo a osvetu zmenil tak, že namiesto nemčiny sa vyučovala vo všetkých triedach ruština, nemčina ostala iba v VII. a VIII. triede popri francúzštine, ktorá sa ako druhý živý jazyk vyučovala od V. triedy. V

⁹¹ V. (dvadsať štvrtá) Výročná Štátneho slovenského gymnázia v Prešove za školský rok 1942/43, s. 31.

⁹² LUKÁČ, Eduard. *Stredné školy v Prešove do roku 1945*. Prešov : Privatpress, 2002, s. 82.

MEMO 2017/2

budove gymnázia bola od začiatku marca umiestená Učiteľská akadémia s cvičnou školou.⁹³

V školskom roku 1944/45 malo gymnázium 437 žiakov a 12 tried,⁹⁴ z nich bolo 426 národnosti slovenskej (ostatní boli českej (5), ruskej (3), maďarskej (1) a židovskej (2) národnosti). Počet žiakov tohto gymnázia sa neustále zvyšoval, o rok neskôr to bolo už 569 žiakov a 13 tried, v školskom roku 1946/47 608 žiakov a 14 tried.⁹⁵

Tabuľka č. 6

Vybrané štatistické ukazovatele žiakov I. štátneho gymnázia v Prešove v školskom roku 1944/45⁹⁶

Počet žiakov	Trieda												Spolu
	I.	IIa	IIb	IIIa	IIIb	IVa	IVb	V.	VI.	VIIa	VIIb	VIII.	
Žiaci prijatý od 19.2.1945													
na konci šk. r. 1944/45	54	40	41	46	47	41	40	35	21	19	7	26	437
Bydlisko													
v mieste u rodičov	16	15	16	16	18	18	6	11	8	7	10	10	151
v mieste u zod. dozorcov	16	9	14	15	20	17	14	15	8	8	9	12	137
V internátoch v Prešove	2	2	1	4	1	1	7	3	1	2	-	2	26
dochádzajú	20	14	10	11	8	5	13	6	4	2	8	2	103
Materská reč													
slovenská	53	40	41	44	46	40	40	32	20	19	27	24	426
česká	1	-	-	1	-	-	-	2	1	-	-	-	5
ruská	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	3
maďarská	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
židovská	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2
Náboženstvo													
rímskokatolícke	44	30	31	39	43	31	35	30	20	18	26	21	368
gréckokatolícke	4	3	7	7	4	5	4	2	1	1	1	2	41
evanj. aug. vyznania	4	7	3	-	-	1	1	3	-	-	-	1	20
pravoslávne	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
židovské	1	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	5
bez vyznania	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2

⁹³ I. (dvadsiata šiesta) výročná správa I. štátneho gymnázia v Prešove za školský rok 1944/45, s. 9.

⁹⁴ Po 25. apríli 1945.

⁹⁵ Výročná správa I. štátneho gymnázia v Prešove za školský rok 1945/46, s. 27-28; Výročná správa I. štátneho gymnázia v Prešove za školský rok 1946/47, s. 32-33.

⁹⁶ I. (dvadsiata šiesta) výročná správa I. štátneho gymnázia v Prešove za školský rok 1944/45, s. 17-19.

Na škole pôsobil Samovzdelávací krúžok M. R. Štefánika. Počiatočné kroky, ktoré krúžok podnikol na oživenie svojej činnosti,⁹⁷ boli veľmi ťažké. Počas vojny sa majetok krúžku, ale aj jeho archív roztratil, takže pri jeho znovuvytvorení nebolo nič zachované. Členovia krúžku sa zapájali aj do programov školských slávností a verejných kultúrnych podnikov, ako bola slávnostná akadémia 1. mája a pod. Činnosť krúžku sa niesla v duchu pokroku a ľudovej demokracie. Okrem tohto krúžku vznikli postupom času i ďalšie, napríklad: národohospodársky a politický krúžok, krúžok ruského jazyka, krúžok Sväzu priateľov SSSR, krúžok poľského jazyka, dramaticko-recitačný krúžok, fyzikálny krúžok, prírodopisný krúžok.⁹⁸

II. štátne gymnázium

Vzniklo 25. apríla 1945 rozdelením bývalého Šafárikovho štátneho gymnázia na dve samostatné školy výnosom Povereníctva školstva a osvetu v Košiciach č. 2471/45-II v budove bývalého evanjelického kolegiálneho gymnázia. To nezačalo vyučovanie vo februári v roku 1945 ako ostatné prešovské školy, lebo budova školy bola bombardovaním z decembra 1944 veľmi poškodená. Bývalý dočasný riaditeľ Mirko Trnovský sa do Prešova nevrátil, školu nemal kto zreorganizovať, preto žiakov kol. gymnázia prijímalo Štátne gymnázium v Prešove. Budova toho ústavu však nestačila prijať všetko žiactvo, preto počnúc dňom 10. apríla 1945 Povereníctvo SNR pre školstvo a osvetu v Košiciach svojím výnosom číslo 2471/1945-11 rozdelilo žiactvo na dve časti, z ktorých menšia bola prevedená do II. štátneho gymnázia, umiestneného v budove bývalého Ev. kol. gymnázia. Dočasným vedením II. štátneho gymnázia v Prešove bol poverený profesor Andrej Sokolík, ktorý budovu školy v krátkom čase dal do poriadku, uspôsobil 8 tried k vyučovaniu natoľko, že 24. apríla mohlo sa žiactvo nasťahovať do budovy a pokračovať vo vyučovaní, začatom na I. štátnom gymnázii v Prešove.⁹⁹

II. štátne gymnázium v Prešove fungovalo v rokoch 1945 – 1949. Dočasného riaditeľa Andreja Sokolíka (1945 – 1948) vystriedala Anna Bučanová (1948 – 1949). K významným osobnostiam profesorského zboru patrili Rudolf Butorac, Imrich

⁹⁷ Krúžok vyvíjal činnosť od školského roku 1943/44.

⁹⁸ *Výročná správa I. gymnázia v Prešove za školský rok 1948/49*, s. 29.

⁹⁹ II. štátne gymnázium v Prešove. *Výročná správa za školský rok 1944/45*, s. 7.

MEMO 2017/2

Szeghy, Stanislav Felber, Eugénia Felberová, Emil Konček, dr. Ervín Lazar, Ferdinand Vokál, dr. Andrej Sninčák, dr. František Miko, atď...

Tabuľka č. 7

Vybrané štatistické ukazovatele žiakov II. štátneho gymnázia v Prešove v školskom roku 1944/45¹⁰⁰

Počet žiakov	Trieda									
	Ia	Ib	II	III	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Spolu
začiatkom šk. r. 1944/45	27	30	40	44	38	32	39	21	27	298
na konci šk. r. 1944/45	31	30	44	55	47	35	42	25	29	338
Bydlisko										
v mieste u rodičov	15	13	17	27	22	16	14	11	11	146
v mieste u zod. dozorcov	7	10	12	13	15	11	19	8	10	105
dochádzajú	9	7	15	15	10	8	9	6	8	87
Materinská reč										
slovenská	31	30	43	54	44	35	42	25	28	332
česká	-	-	-	-	2	-	-	-	1	3
ruská	-	-	1	1	1	-	-	-	-	3
Náboženstvo										
rímskokatolícke	27	26	32	31	31	34	32	20	19	252
evanj. aug. vyznania	3	4	6	17	9	-	5	4	7	55
evanj. ref. vyznania	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
gréckokatolícke	1	-	5	5	3	1	5	1	1	22
českostranské	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
pravoslávne	-	-	1	1	2	-	-	-	-	4
židovské	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
bez vyznania	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1

Na konci školského roka 1944/45 malo gymnázium 338 žiakov a 9 tried. O rok neskôr to už bolo 458 žiakov a 13 tried.

Aktivity gymnazistov v mimovyučovacom čase sa sústredili v práci Samovzdelávacieho krúžku P. O. Hviezdoslava, ktorý v nadväznosti na tradície kolegiálnych študentov vznikol v roku 1945 a bol zameraný na vlastnú literárnu tvorbu. Činnosť rozvíjala aj prvá aktívna plachtárska skupina na území Československa (1945), matematický krúžok (1947).

¹⁰⁰ II. štátne gymnázium v Prešove. *Výročná správa za školský rok 1944/45*, s. 14-16.

V školskom roku 1946/1947 sa na škole organizovalo vyučovanie esperanta pre 45 žiakov, ktorí si hradili náklady na túto výučbu z vlastných prostriedkov.

V dôsledku organizačných zmien v školskom systéme boli piaty a šiesty ročník Štátnej učiteľskej akadémie v Prešove v školskom roku 1948/49 preradené na II. štátne gymnázium a na prízemí budovy bola namiesto nižších gymnaziálnych tried umiestnená vzorová národná škola.¹⁰¹ Gymnázium bolo 8. mája 1950 premenované na Gymnázium Klementa Gottwalda v Prešove a neskôr na Pedagogické gymnázium Klementa Gottwalda v Prešove.¹⁰²

Levoča

Pre Levoču malo školstvo od stredoveku mimoriadny význam. Ako v celom štáte, aj tu prešlo od oslobodenia niekoľkými zmenami. Už v prvých dňoch po oslobodení preberali národné výbory starostlivosť i dozor nad školami a vytvárali podmienky urýchleného obnovenia vyučovania. V Levoči na ľudových školách sa obnovilo pomerne rýchlo po prechode frontu. Neskoršie sa začalo vyučovanie na stredných školách z dôvodu dislokácie vojska v školských priestoroch. Vzhľadom na dovtedajšiu štruktúru levočských škôl, keď v Levoči jestvovali menšinové školy (napr. nemecká ľudová škola) i konfesijné školy, dôležitým zásahom bolo ich postupné poštátňovanie, ktoré prebiehalo až do roku 1948.¹⁰³

Štátne gymnázium v Levoči

Bolo pokračovaním maďarského kráľovského katolíckeho gymnázia založeného v roku 1672. Do správy československého štátu prešlo 17. marca 1919 ako reálne gymnázium, ktoré nieslo čestný názov Československé štátne reálne gymnázium Vavra Šrobára.¹⁰⁴ Od roku 1938/39 sa nazývalo Štátne slovenské reálne gymnázium a

---

¹⁰¹ LUKÁČ, Eduard. *Stredné školy v Prešove do roku 1945*. Prešov : Privatpress, 2002, s. 83.

¹⁰² GEŠKOVÁ, Želmíra – KRIŠKOVÁ, Lubica. *Bibliografia výročných správ škôl z územia Slovenska za školské roky 1918/19 – 1952/53*. Martin : Matica slovenská, 1998, s. 518-519.

¹⁰³ CHALUPECKÝ, Ivan. *Dejiny Levoče 2*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1975, s. 428, 470.

¹⁰⁴ Šrobárovým gymnáziom bolo nazvané údajne preto, lebo v roku 1886 bol z neho Vavro Šrobár ako študent levočského gymnázia vylúčený pre „slovenské čítanie a chovanie“. Štátny archív v Prešove, špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči (ďalej ŠA PO, š. p. SAL), Výročná

o rok neskôr už Štátne slovenské gymnázium v Levoči. V roku 1940 sa v rámci konfesionalizácie školstva rozhodlo, že škola sa postupne premení na Rímskokatolícke biskupské slovenské gymnázium v Levoči, a to tak, že nové triedy sa otvárali už v rámci novej školy, pôvodné triedy pokračovali pod starým menom a riaditeľom. Koniec vojny tento zámer ukončil tým viac, že školstvo u nás bolo už počas SNP poštátnené.

Školský rok 1944/45 sa začal v dusnej atmosfére, pretože riadne vyučovanie bolo znemožnené príchodom nemeckého vojska, ktoré zabralo budovu ústavu pre nemocničné účely a nariadilo za jeden a pol dňa evakuovať zbierky, knižnice a úradné miestnosti školy. Pravidelné vyučovanie sa začalo 29. septembra 1944 v budove miestnej Rímskokatolíckej biskupskej učiteľskej akadémie. Dňa 30. septembra 1944 bola výnosom MŠaNO SK zo dňa 1. septembra 1944, č. 7492/44-II/2 zlikvidovaná aj posledná, najvyššia trieda Štátneho slovenského gymnázia a celá škola prešla do cirkevnej správy.¹⁰⁵

Vyučovalo sa nepretržite až do 19. januára 1945, kedy pre blížiacu sa boju z príkazu miestneho Okresného úradu bolo vyučovanie zastavené. O deň neskôr opustilo nemecké vojsko gymnaziálnu budovu a 27. januára vtiahli do Levoče oddiely Červenej armády. V zmysle bansko-bystrických vyhlásení sa škola opäť stala štátnou a Rímskokatolícke biskupské slovenské gymnázium v Levoči prestalo existovať. Budova a najmä jej zariadenie prechodom frontu utrpeli značné škody. Mnohé časti inventáru boli zničené, odcudzené alebo poškodené.¹⁰⁶ V prerušenom vyučovaní sa pokračovalo od 19. februára 1945. Veľkým problémom bol počiatočný nedostatok odborníkov najmä na slovenský jazyk, ale aj poškodenie zbierok učebných pomôcok.

---

správa Rímskokatolíckeho biskupského slovenského gymnázia v Levoči za školský rok 1940/1941, s. 3.

¹⁰⁵ Žiakom tamojšieho gymnázia, ktorí skončili siedmu triedu a v dôsledku vyššie uvedeného výnosu prešli do ôsmej triedy Rímskokatolíckeho biskupského slovenského gymnázia v Levoči, bola daná na výročné vysvedčenie zo siedmej triedy klauzula na odchod s dodatkom, že v zmysle tohto výnosu je potrebné týchto žiakov považovať pri platení školného a školských poplatkov za študujúcich na vlastnom ústave. Diecézny úrad v Spišskej Kapitule písomne potvrdil, že je ochotný prevziať ako udržiavateľ Rímskokatolíckeho biskupského slovenského gymnázia v Levoči agendu vo všetkých veciach likvidovaného gymnázia. ŠA PO, š. p. SAL, f. Štátne gymnázium v Levoči 1750 – 1953 (1968) (ďalej ŠG LE), š. 156, Zápisnica o zrušení ôsmej triedy Štátneho slovenského gymnázia v Levoči, č.j. 271/1944.

¹⁰⁶ ŠA PO, š. p. SAL, Výročná správa Štátneho slovenského reálneho gymnázia v Levoči za školský rok 1944/1945, s. 8-9, 13.

MEMO 2017/2

Podľa výročnej správy z roku 1944/45 boli všetky zbierky vojnovými udalosťami veľmi poškodené. Z herných, telocvičných a kresliarskych zbierok, ktoré boli uschované na povale gymnaziálnej budovy, sa nepodarilo zachrániť skoro nič, čo by sa ešte dalo používať. Od 4. apríla sa už však vyučovalo normálne podľa nového zmeneného učebného plánu, schváleného Poverenictvom SNR pre školstvo a osvetu. 1. júna 1945 odovzdalo Vojenské veliteľstvo miestnych kasární budovu Štátneho gymnázia k dispozícii riaditeľstvu ústavu.¹⁰⁷

Tabuľka č. 8

Vybrané štatistické ukazovatele žiakov Štátneho gymnázia v Levoči v školskom roku 1944/45¹⁰⁸

Počet žiakov	Trieda								
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Spolu
začiatkom šk. roku 1944/45	43	35	35	29	29	25	36	36	268
na konci šk. roku 1944/45	42	29	34	27	24	16	26	22	220
Bydlisko									
v mieste u rodičov	19	10	21	10	8	5	11	8	94
v mieste u zod. dozorcov	22	18	11	16	15	9	11	13	105
dochádzajú	1	1	2	1	1	-	4	1	11
Materinská reč									
slovenská	40	29	34	27	24	16	25	22	217
česká	2	-	-	-	-	-	-	-	2
poľská	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Náboženstvo									
rímskokatolícke	40	28	30	24	23	11	24	21	201
gréckokatolícke	2	-	1	-	1	1	-	1	6
evanj. aug. vyznania	-	1	3	2	-	4	-	-	10
židovské	-	-	-	1	-	-	-	-	1
bez vyznania	-	-	-	-	-	-	1	-	1

10. septembra 1945 sa začalo s riadnym vyučovaním vo vlastnej budove ústavu, ktorá bola počas letných prázdnin opravená po následkoch vojnových udalostí, vymalovaná

¹⁰⁷ ŠA PO, š. p. SAL, Výročná správa Štátneho slovenského reálneho gymnázia v Levoči za školský rok 1944/1945.

¹⁰⁸ ŠA PO, š. p. SAL, Výročná správa Štátneho reálneho gymnázia v Levoči za školský rok 1944/1945, s. 14-16.

a vyčistená. Renovované bolo aj vnútorné zariadenie školy nevyhnutné k riadnemu chodu vyučovania. Gymnázium malo v školskom roku 1945/1946 osem kmeňových tried bez pobočiek. Všetky triedy boli jednotného gymnaziálneho typu. Ako druhý živý jazyk sa v piatej až siedmej triede vyučovala francúzština a v ôsmej triede nemčina. Vyučovanie nepovinného francúzskeho a nemeckého jazyka v nižších triedach sa muselo prerušiť koncom marca 1946 kvôli nedostatku odborníkov, vysoké úväzky členov profesorského zboru a nutné vypomáhanie na levočskej štátnej učiteľskej akadémii.¹⁰⁹

Podľa výnosu Povereníctva školstva a osvetu v Bratislave z februára 1946 boli v tomto školskom roku pre žiakov dvoch najvyšších tried usporiadané prednášky o ľudovýchovnej práci.¹¹⁰ Novým prvkom vo výchovno-vzdelávacom procese bola i tzv. školská samospráva. Šlo o novú celoštudentskú organizáciu, ktorá mala svoju zakladajúcu schôdzku na gymnáziu 6. apríla 1946. V zmysle svojich stanov začala svoju činnosť na poli organizačnom, kultúrnom, sociálnom a športovom. V rámci nej bola zavedená poriadková služba, ktorá dozerala na zachovávanie školského poriadku. Samospráva navrhovala riaditeľstvu ústavu účasť na kultúrnych filmoch. V snahe prispieť ku konsolidácii pomerov zorganizovala samospráva vysádzanie stromov v levočských horách. Okrem toho vyvíjala svoju činnosť i na poli sociálnom. V spolupráci s riaditeľstvom ústavu rozdelila chudobným žiakom odborné lístky na obuv.¹¹¹

Súčasťou týchto školských samospráv, prípadne školských rád, ktoré začali na školách fungovať po roku 1945, sa stali, obvykle vo forme kultúrneho odboru, samovzdelávacie krúžky.¹¹² V prípade levočského gymnázia to bol samovzdelávací krúžok J. Francisciho.

¹⁰⁹ ŠA PO, š. p. SAL, Výročná správa Štátneho reálneho gymnázia v Levoči za školský rok 1945/1946, s. 7-8.

¹¹⁰ Prednášok bolo spolu desať pre každú triedu a boli konané počas vyučovacích hodín v čase od 1. apríla 1946 do konca mája 1946.

¹¹¹ ŠA PO, š. p. SAL, Výročná správa Štátneho reálneho gymnázia v Levoči za školský rok 1945/1946, s. 15.

¹¹² Takáto koncepcia bola použitá napríklad na Štátnom gymnáziu v Spišskej Novej Vsi, kde samovzdelávací krúžok Martina Kukučina pôsobil ako kultúrny odbor Školskej rady. Krúžok aj po začlenení do Školskej rady mal pomerne značnú suverenitu. Mal svojho predsedu, ktorý bol zároveň aj kultúrnym referentom Školskej rady. Činnosť krúžku – referátu ostala nezmenená vzhľadom na

Počas školského roka 1946/47 sa vyučovalo v ôsmych kmeňových triedach s jednou pobočkou pri prvej triede. Začiatkom októbra 1946 nastali ťažkosti vo výučbe kvôli odchodu troch členov profesorského zboru na vojenskú prezenčnú službu, tie s však časom podarilo odstrániť. Škody, ktoré vznikli stratou zbierok učebných pomôcok v priebehu vojny ešte stále nebolo možné nahradiť, čo bolo značným problémom pri názornom vyučovaní. Podobnou prekážkou pri výučbe bol veľký nedostatok učebníc. Niektorí členovia profesorského zboru pre svojich žiakov s finančnou podporou Rodičovského združenia cyklostylom¹¹³ rozmnožovali svoje prednášky, aby zlepšili úroveň vyučovania a tak vyhovel požiadavkám učebných osnov.¹¹⁴

Od roku 1948/49 boli ku gymnáziu pedagogicky i administratívne pričlenené posledné ročníky Učiteľskej akadémie. Od roku 1949 mala škola názov Gymnázium a Učiteľská akadémia v Levoči, pretože dovtedajší študenti učiteľských akadémií v Levoči a v Spišskej Kapitule sa do nej presťahovali ako triedy „b“.

Záver

Prvá polovica 20. storočia je poznačená udalosťami, ktoré jednoznačne zmenili geopolitickú situáciu v strednej Európe. Za 50 rokov vypukli dve svetové vojny, vytvárali sa a zanikli štáty, presúvali sa štátne hranice a vymenili sa mocenské systémy. Druhá svetová vojna mala výrazný dopad i na výchovnovzdelávací proces

spektrum aktivít. Počas školského roka sa jeho členovia stretli trikrát. Na schôdzkach študenti predniesli celkovo 22 literárnych prác, zahrli štyri hudobné čísla a odzneli i štyri recitácie. Krúžok po organizačnej stránke pripravil i podujatie – mikulášsky večierok. HREHOR, Henrich. Sonda do záujmovej činnosti na stredných školách v rokoch 1918 – 1948 na príklade východného Slovenska. In: *Stredoškolské vzdelávanie na východnom Slovensku v prvej polovici 20. storočia (vybrané aspekty)*. Košice: Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, 2015. ISBN 9788089524211.

¹¹³ Cyklostyl (alebo mimeograf) bol prístroj na rozmnožovanie písomností rozšírený v čase, keď moderné kopírovacie stroje alebo osobné počítače neboli dostupné. Prístroj sa skladal z plechového bubna, na ktorom bola napätá špeciálna blana. Princíp tlače spočíval v prepúšťaní farby blany. Blana pozostávala z troch listov. Prvý list bola vlastná blana a tá jediná mala význam pre „tlač“ – bola na jednej strane opatrená vrstvou fialovej farby. Spodný list bol tvrdý papier a uprostred relatívne nekvalitný (na jedno použitie) kopírovací papier. Na blanu sa písalo písacím strojom bez farbiacej pásky. Písmená prerážali nepriepustnú vrstvu. Typy písacieho stroja údermi vtlačili farbu na kriedový papier zospodu. Po ukončení písania sa kriedový papier s vytlačou farbou vložil na valec stroja.

¹¹⁴ ŠA PO, š. p. SAL, XXIX. *výročná správa Štátneho reálneho gymnázia v Levoči za školský rok 1946/1947*, s. 7-8.

a školy na Slovensku. Viaceré školské objekty boli zničené, v priestoroch škôl boli zriadené improvizované vojenské nemocnice, umiestnení evakuanti, učebne slúžili na ubytovanie vojakov a i. Po prechode frontu bolo prvoradou úlohou rezortu školstva zabezpečiť odstránenie materiálnych škôd. Obstarať v povojnovej dobe stavebný materiál, sklo, kurivo, školské stoly a lavice bolo veľmi zložitú. Vzdelávacie inštitúcie na východnom Slovensku boli v obzvlášť ťažkej situácii. Problémy v školstve sa však netýkali len obnovy a výstavby budov, ale aj v personálnych otázkach, konkrétne nedostatku kvalifikovaných učiteľov. Vzdelanostná úroveň obyvateľstva závisela nielen od školskej sústavy, ale predovšetkým od kvalifikácie učiteľov, ktorí zabezpečovali vyučovací proces. Preto po oslobodení bola štátna správa v záujme fungovania škôl nútená využívať aj služby nekvalifikovaných učiteľov. Aj napriek tomu, že všetky tri východoslovenské mestá Košice, Prešov a Levoča, sužovali po vojne podobné problémy, v nich môžeme po druhej svetovej vojne zaznamenať výrazný rozvoj školstva, vedy a kultúry.

Zoznam prameňov a literatúry:

Archívy:

Štátny archív v Košiciach

- fond: Stredné školy (gymnaziá) v Košiciach 1881 – 1953. Inventár. Doplňok. Košice, 1998. I. štátne gymnázium, II. štátne gymnázium.

Štátny archív v Prešove, špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči

- fond: Štátne gymnázium v Levoči 1750 – 1953 (1968)

Výročné správy:

I. štátne gymnázium v Košiciach

XX. (I.) výročná správa I. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1944/45. Košice, 1945.

XXI. (II.) výročná správa I. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1945/46. Košice, 1946.

XXII. (III.) výročná správa I. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1946/47. Košice, 1947.

XXIII. (IV.) výročná správa I. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1947/48. Košice, 1948.

XXIV. (V.) výročná správa I. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1948/49. Košice, 1949.

XXV. (VI.) výročná správa I. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1949/50. Košice, 1950.

II. štátne gymnázium v Košiciach

I. výročná správa II. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1944/45. Košice, 1945.

II. výročná správa II. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1945/46. Košice, 1946.

V. výročná správa II. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1948/49. Košice, 1949.

VI. výročná správa II. štátneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1949/50. Košice, 1950.

Štátne dievčenské gymnázium v Košiciach

Prvá (LIII.) výročná správa Štátneho dievčenského gymnázia v Košiciach za školský rok 1945/46,

LVI. Výročná správa Dievčenského gymnázia v Košiciach za školský rok 1948/49. Košice, 1949.

I. štátne gymnázium v Prešove

V. (dvadsiata štvrtá) Výročná správa Štátneho slovenského gymnázia v Prešove za školský rok 1942/43. Prešov, 1943.

I. (dvadsiata šiesta) výročná správa I. štátneho gymnázia v Prešove za školský rok 1944/45. Prešov, 1945.

Výročná správa I. štátneho gymnázia v Prešove za školský rok 1945/46. Prešov, 1946.

Výročná správa I. štátneho gymnázia v Prešove za školský rok 1946/47. Prešov, 1947.

Výročná správa I. gymnázia v Prešove za školský rok 1948/49. Prešov, 1949.

II. štátne gymnázium v Prešove

II. štátne gymnázium v Prešove. *Výročná správa za školský rok 1944/45.*

Štátne slovenské reálne gymnázium v Levoči

Výročná správa Rímskokatolíckeho biskupského slovenského gymnázia v Levoči za školský rok 1940/1941

Výročná správa Štátneho slovenského reálneho gymnázia v Levoči za školský rok 1944/1945

Výročná správa Štátneho reálneho gymnázia v Levoči za školský rok 1945/1946,

XXIX. výročná správa Štátneho reálneho gymnázia v Levoči za školský rok 1946/1947,

Literatúra:

CIGÁNEK, Radim. *Politický zápas o jednotnou štátnu školu 1945 – 1949.* Praha : Karolinum, 2009.

FICERI, Ondrej. *Obraz Košíc v slovenskej historiografii v rokoch 1938 – 1945.* In *Historica Carpatica*, 45/2014, s. 73-88.

FICERI, Ondrej. *Obraz Košíc v slovenskej historiografii v rokoch 1945 – 1948.* In *Historica Carpatica*, 46/2015, s. 81-94.

GABZDILOVÁ, Soňa. *Vzdelávanie na Slovensku v rokoch 1938 – 1953.* Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2016.

GEŠKOVÁ, Želmíra – KRIŠKOVÁ, Ľubica. *Bibliografia výročných správ škôl z územia Slovenska za školské roky 1918/19 – 1952/53*. Martin : Matica slovenská, 1998.

HREHOR, Henrich. Šafárikovo československé štátne reálne gymnázium v Prešove v rokoch 1919 – 1939. In *Človek a spoločnosť. Internetový časopis pre pôvodné teoretické a výskumné štúdie z oblasti spoločenských vied*. 2013, roč. 16, č. 3, s. 38-51. Dostupné na internete: <http://www.clovekaspolocnost.sk/sk/rocnik-16-rok-2013/3/studie-a-clanky/safarikovoceskoslovenske-statne-realne-gymnazium-v-presove-v-rokoch-1919-1939/>

HREHOR, Henrich. Sonda do záujmovej činnosti na stredných školách v rokoch 1918 – 1948 na príklade východného Slovenska. In ĎURKOVSKÁ, Mária a kol. *Stredoškolské vzdelávanie na východnom Slovensku v prvej polovici 20. storočia (vybrané aspekty)*. Košice : Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, 2015. ISBN 9788089524211.

CHALUPECKÝ, Ivan. *Dejiny Levoče 2*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1975.

LUKÁČ, Eduard. *Stredné školy v Prešove do roku 1945*. Prešov : Privatpress, 2002.

Memoriae 1992 - Gymnázium Košice, Šrobárova 46. Storočnica školy. Košice, 1992.

POTEMRA, Michal. *Kultúrny život v Košiciach v rokoch 1938 – 1945*. Košice : ŠVK, 1985.

Školstvo na Slovensku. Školy, žiaci, učitelia v šk. r. 1918/19 – 1947/48. Bratislava : Slovenský plánovací úrad, 1949,

Zákon o základní úpravě jednotného školství. In: *Sbirka zákonů a nařízení republiky Československé*. Vydaná 10. 5. 1948, ročník 1948, částka 38. [cit. 2014-08-13]. Dostupné na internete: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1948/038-1948.pdf>

O autorce

Mgr. et Mgr. Mária Ďurkovská, PhD. (*1981) absolventka Fakulty humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity, odbor dejepis, občianska výchova a nemecký jazyk a literatúra. V roku 2009 úspešne obhájila dizertačnú prácu na Spoločenskovednom ústave SAV v Košiciach v odbore slovenské dejiny. Zaoberá sa problematikou národnostných menšín (nemecká menšina na Slovensku v rokoch 1918 – 1938, výskum je orientovaný hlavne na oblasť Spiša) a otázkami školstva a vzdelávania predovšetkým na východnom Slovensku. Je autorkou a spoluautorkou viacerých knižných publikácií týkajúcich sa problematiky školstva na východnom Slovensku. Riešiteľka viacerých domácich i zahraničných projektov. Súčasne je od roku 2006 výkonnou redaktorkou internetového časopisu Človek a spoločnosť, ktorý vydáva Spoločenskovedný ústav CSPV SAV.

Email: durkovska@saske.sk

Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA č. 2/0124/16 Školstvo na Slovensku v rokoch 1. Slovenskej republiky a v období stalinizmu (1948 – 1953). Protiklady a podobnosti